

în premieră

Cucoana Chirița

În-cintătoare întilnirea unui Alecsandri — vajnic apărător de dulce limba românească cu Draga Olteanu-Matei, vajnică interpretă de grai pitoresc pe care îl rosteste cu hazul ei savuros. Mai ascuțit-ironic atunci când e vorba de Chirița, personajă căruia îi dă suflu, clocot, culoare, de ațitia ani pe prima scenă a țării. Și iată-astăzi visul împlinit: ispravnică a ajuns „cinematografică”, (ce m-ar mai fi încondeiat autorul Chirițelor pentru acest calc barbar a la trintisionul lui Guliță ot Birzoieni). E abita timp de cind Draga Olteanu-Matei se pregătește să o aducă pe Nineaca din teatru în cadrul cinematografic dinamic, tocmai potrivit temperamentelor dumnealor — personaj și interpretă. Dar un cadru mai osebit în care cînticele și cuplele lui Flechtenmacher-Alecsandri se însoțesc cu arii și melodii scrise anume de George Grigoriu pentru un musical autohton vesel și animat, galopind între farsă și vodevil inter comedie de moravuri și satiră social-lingvistică cu țepi a la My fair lady, dar îndreptați cind împotriva parvenitismului stricator de caractere, cind împotriva franțuzismelor rău asimilate stricătoare de limbă, sau a peșcheturilor luate de ispravnici care împart dreptatea cui dă mai multe carboanțe pe același curcan chior.

Cu atâtea adrese critice, scenariul Draga Olteanu-Matei devenit filmul regizat de Mircea Drăgan și adaptind Chirițele tradiționale plus cite un Sandu Napoia ultra retrogradul, moralist vehement, ori niște păpușari din „Je-și în carnaval” — risca să se poticneasca într-un didacticism prăfuit. Or să galopez pe călușei de bilci, cu situații grotesce speculate într-o șarjă groasă (cum au mai păit-o cu cinema-ul unii clasici). Îmi pare că tocmai aici, unde tentațiile erau nu puține s-a lucrat cu tact și măsură, fără a se pierde, însă, umorul. Autorii, susținuți cu brio de o echipă — actori și figuranți bine aleși, care joacă și cîntă cu o bucurie rar întilnită în comedia noastră sau pictează decoruri, costume într-o exuberanță coloristică fără stridente — realizează împreună un spectacol dinamic, un musical antrenant și cu multe glume de care nu te mai rușinezi cum îți se mai întimplă la unele comedii transpuse pe celuloid. Chiar și cite o vorbă mai în doi peri — de la Alecsandri citire — e spusă în treacăt, doar atît cit să condimenteze personajele: un bucătar oaches care „pentru tine, Chivo, fată” se omoară să se „sfrânțuească” recucerindu-și frumoasa ba cu „Joderozu” ba cu „obuiantul”; o cumnățică aprigă, de trei ori vadana, nicidec rememnată sau o cameristă minte sprinteră, în tradiția vodevilului, și cu adăugiri locale în genul „decît un stăpin pe cap mai bine șase slugi” sau „geaba s-o trezit boierul dacă nu s-o desteptat”. Replici servite cu vervă, culoare, fără insistențe și îngroșări de către Jean Constantin, Ileana Stana Ionescu, Rodica Popescu-Bitanescu. Birzoii lui Dem Rădulescu are și el binevenite schimbări de registru comic. Actorul își ironizează perso-

najul citeodată cu vagă simpatie (cînd e sufocat de ifosele franțuzitei consoarte sau de straietele nemțești în care se simte ca un „coș fâlos numai bun de făcut bors”) ori satirizează mai energic pe cel care răspunde țărănilor fără milă cînd aceștia se plîng de Birzo junior că le calicește viteii și aține cale codanelor: „Bine vă face! De ce nu vă țineți viteii și Măriucele?” Sigur că scena răzburării brîșcarului — travestiul mai nereușit al lui Leo-

(Continuare în pag. 8)

Alice MĂNOIU

Producție a Casei de Filme Cinci. Scenariul: Draga Olteanu-Matei, adaptare după Vasile Alecsandri. Regia: Mircea Drăgan. Imaginea: Ion Marișescu. Costume: Ileana Oroveanu, Elena Forlu. Decoruri: Vasile Rotaru. Montajul: Adriana Ionescu. Muzica: George Grigoriu, transcripții libere după Alexandru Flechtenmacher. Cu: Draga Olteanu-Matei, Dem Rădulescu, Ileana Stana Ionescu, Ștefan Tapalagă, Cezara Dalinescu, Bianca Ionescu, Cornel Constantin, Dorin Anastasiu, Rodica Popescu Bitanescu, Dionisie Vitcu, Monica Rusu, Adrian Păduraru, Jean Constantin, Iurie Dărie, Teofil Vitcu, Marian Hudac, Adriana Schiopu, Lică Gharghilescu. Film realizat în studiourile Centrului de Producție Cinematografică „București”.

Balul de la Birzoieni

Am privit cu luare aminte filmul inspirat de eroina lui Alecsandri, Chirița Birzoii din Birzoieni, fiindcă adaptări după piese se fac mai rar și pentru că e întia oară, mi se pare, cînd acest cititor al dramaturgiei românești inspiră cinematografia. Sigur, ar fi fost de dorit ca pelicula să aibă culorile, vioiciunea și hazul sursei — dar aceasta e problema cronicarilor care, dealtminteri au și pus-o în fel și chip. Rețin doar că realizatorii au dorit să facă o lucrare de epocă, cum se spune, o reconstituire a miezului de veac trecut, pentru acesta documentîndu-se, proiectînd decoruri și confecționînd costume, introducînd ici-colo și cite o cochetarie glumeață cu alt timp, propunînd deși paracrone. Am mai înțeles că s-a convenit să se vorbească în dulce grai moldovenesc — intenție nimerită, deoarece chiar scrierea bardului îndeamna la o atare rostire.

În raport cu asemenea intenții (declarată)

Cu voioșie de opere și frenezie de musical, Cucoana Chirița își începe drumul cinematografic (Draga Olteanu-Matei, Ileana Stana Ionescu, Adriana Șchiopu)

și riscăm citeva observații. Deci: dacă e să se refacă ambianța (presupusă) de la vremea piesei apoi e necesar ca studiul să cuprindă și obiceiurile, moravurile, manierele, pentru ca tabloul să fie valabil. N-am însă impresia că regia, scenografia, interpretarea au fost absorbite de această preocupare. prin urmare: se face masă mare la Chirița, într-o odaie care-i înghesuie din cale-afară pe meseni, astfel că acei ce servesc bucatele trebuie să-și înghiontească fie convitul din dreapta, fie pe cel din stînga. N-apucă însă ei bine să roadă un ciolan —, trecînd apoi, cu pripire, de-a dreptul la cozonac ori înghetată — că lautarii izbucnesc într-o horă dracoasă, ce ridică toți boierii și toate cuconițele într-o clipită cu dumaticul în gură, angajîndu-i în roată în jurul aceleiași mese, unde-și încurcă picioarele cu ale scaunelor pe care șezuseră. Apoi se poate, boieri dumneavoastră? Asta se întimplă — dacă se întimplă — pe la hanuri strimte de răscurse, în nopți tirzii, cu cheffii adunați —, dar chiar și atunci, acolo, obiceiul era — de nu încăpea locul — să se dea mobilă într-o parte ca să aibă unde să se desfășoare dăntuitorii. Dar în saloane? În corone? Păcatele noastre, așa comedie nu s-a pomenit, mai ales cînd era cu igheimonicon de protipendadă.

Asistăm nu fără omenească uimire, la o lecție de scrimă dată fetelor de musiu Șari. Ca adolescentul Guliță e pus a învăța să minuiască sabia, mai treacă-mearga. Dar ca domnișoarele din Birzoieni să fie obligate a deprinde arta duelului pe la 1850 — fie și la 70 ori 80, ori 90 — asta e chiar peste poate. Doar dacă vrem ca dintr-o comedie-vodevilă să iasă o hasmodie — și-atunci o facem toată așa, cu Birzoii exersîndu-se la mitraliera și Marghiolița zburînd cu deltaplanul, înțelegînd noi că e parodie și deci trebuie luată așa, nicidecum altfel. Deoarece și alte secvențe au într-insele contradicții de acest soi — mai mult sau mai puțin glumețe, mai mult ne-voite și prea puțin gîndite, cu prințuri englezești pe gazon, la care oaspeții consumă în giubele și caftane — mai că te duce gîndul fie la estradă, fie la ceea ce criticii numesc cu maximă politețe, „inconsecvența stilistică”.

Cu graii moldovenesc și incurcătura. Unii îl rostesc aievea — de pildă Draga Olteanu, care și pe scenă, în memorabilul spectacol al Teatrului Național, l-a produs cu autenticitate și umor — alții se fac a-l vorbi și încă atît de rău că-ți zgîrie urechile. Mai degrabă îți vine a-i prețui pe cei ce-o țin pe olteanescă, ori pe muntenească lor neincumetîndu-se a maimuțării palatalizarea labialelor ca la Vaslui. Ba chiar am văzut că atît Jean Constantin cît și Adriana Șchiopu, care au roluri de culoare, sînt aplaudați frenetic în sala de cinema cînd rostesc fraze de resort, netraduse — probabil pentru că le-au învățat corect; publicul apreciază. Atunci de ce s-o silim noi, de pildă, pe distinsa artistă Ileana Stana Ionescu (ce joacă, dealtfel, cam strimtorat, în rol și în afara lui, în epocă și în mai multe altele) să-și chinuie vorbirea atît de rău și să pună accentele atît de anapoda, numai ca s-o credem noi ișeancă get-beget, ba chiar și dintr-o comună limitrofă? Dar nu e numai cazul ei...

Altminteri, firește, sînt în film destule momente, roluri, poante, ce nu trec neobservate. Și veselie este. Încercarea însăși merită atenție, căci prin acest film se vede că literatura română este ecranizabilă pe toată întinderea ei din epoca modernă.

Valentin SILVESTRU

interpreți și roluri

Trio de epocă

De la travestiul Domnului Millo la Draga Olteanu în carne și... volane, Cucoana Chirița ot Birzoii ajunsă la venerabila vîrstă scenică de 125 de ani nu pare a-și fi epuizat resursele. Doar că s-a mai subțiat semiotic, „pășind” „Trop, trop, trop, la galop” pe ecranul muzicalului românesc.

A noastră „fair lady” umblă acum pe triciclu prin bătătura Birzoienilor, asudă sub blestemata cură de slăbire, consumată în pas gimnastic, printre bălările bălții, proprietate personală, inventează colaci de salvare din bășici de porc autohton, „frenchcan-can-ează” frenetic sub privirile spăim-mustrătoare ale boierilor pămînteni. E aceeași filozofă hedonistă (lumea-i o țigare... care se preface-n scrum), neneacă cu ochii pe viitorul Calipsitei și Aristitei și a unui Gugulea cersind azil sub fustele-i ocrotitoare, „amazoană” inversunată, călărind cu biciușcă spinările bietelor slugi, guralivă inundînd cu o sută de decibel ogradă, galantă cochetînd subțire cu musiu Șari, om politic de casă, soată țintind ispravnicirea Birzoiiului ca unul care a avut de suferit în revoluția de la '48 prin pierderea a... zece capete de vite”. Lupta ei în parlamentul familial urmărește progresul cu orice preț: cel gastro-nomic, al artei sosurilor franțuzite, cel lingvistic țîșnind din (ne)ologisme (dez)asimilate, cel vestimentar al corsetelor bine inchingate, cel educațional al emancipării evropetei a odraslelor, cel economic al prosperității prin bucoavna peșcheturii obligatorii.

Cine îi este adversarul politic, de casă? Do-ndul Grigore Birzoii, extras, la poruncă, din liniștea patriarhală a bărbii tradiționaliste spre a arbora uniformă și sabia puterii, veritabil căpitan de guarzi din suita reginei Victoria („uf, afurisitele astea de straiete!”) Dar aliatul? Biata „cumnățică”, cu țîntă de tambur-major care și-a răpus trei „barbați” și e deschisă unei noi levate matrimoniale. Platforma „electorală” a acestui trio al „emancipării”: (ex)tragerea din prăfuitele anterii ale unui „dolce farniente” fanariot compatrioții (boieri) sclerozați în veșnică interogație „unde mergem, domnule?”, spre dinamismul burghez al arivismului socio-economic. Aprigă avangardistă Chirița oie a deprins repede tehnica machiaverlicurilor, imbrobodirea inspec-torului, importanța diplomatică a oșpetirii.

Un reductibil trio de comici vestiți ai ecranului românesc dau o nouă viață arhicunos-cuteilor personaj alecsandrești. Solistă, va-iorificînd virtuos toate recitativele, Draga Ol-teanu Matei oferă spectatorilor o Chirița oie „natur”, a cărei notă dominantă este vivacita-tea, temperamentul, personajul său sprîjinin-du-se pe lipsa complexelor, ca și pe comple-xitatea lipsurilor, respiră periculozitate so-cială. Angajată ridicol în războiul de „depei-zare”, cucoana Chirița se autocentrează în postura de model. Popularea noastră actriță asigură personajului o identitate și o vervă frust cinematografică. Draga-Chirița oie prin masivitatea ei grațioasă, prin umorul ei direct rămîne memorabilă. Actrița potrivită în rol pe potrivă, Ileana Stana Ionescu nuanțează con-vingător portretul unei emancipări întîrziate, al unui mimetism caraghios. Instalată în pozi-ția învățacelui conștiincios, actrița imprimă voluntarism și docilitate partituri; ca și un umor tonal gălîgînd spre sarcasm. Rolul con-sortului Grigore ne rezervă surpriza unui Dem Rădulescu dezbrătat de stereotipii plate, de tentația gagulii ieftin. Jucînd strîns criza de autoritate a soțului, lașitatea și cupidita-tea ispravnicului, actorul reușește a scoate

din pitoresc și unidimensional personajul în-credințat.

Publicului îi rămîne plăcerea integrală a (de)gustării tabloului vibrant de epocă în care un trio (actoricesc de neuitat) slujește cu ta-lent scopurile satirico-educative ale versiunii cinematografice „Cucoana Chirița”.

Mădălina STĂNESCU

muzica de film

De la „comedie cu cînticele” la „musical”

La jumătatea veacului trecut, scriîndu-și vodevilurile (mai pe românește — cum tot ei le spuneau — „comediile cu cînticele”), Alecsandri și Flechtenmacher nici nu bănuiau cîl de gustat va fi acest gen — devenit „musi-cal”-ul —, astăzi. Tot astfel, cineva care cu-noaște partiturile acelor vodeviluri, cu greu își poate inchipui că melodiile lor molcome și ritmurile lor blajine pot da naștere unei mu-zici trepidante și strălucitoare, de veritabil „musical”...

Valoarea noii partituri — realizate de George Grigoriu — o asigură însă nu numai abilitatea de meșter și fantezia de artist cu care compozitorul rescrie în spirit contempo-ran „cînticelele” lui Flechtenmacher, ci și ca-pacitatea lui de a crea o seamă de pagini ori-

ginale care se mariază desăvîrșit cu aceste prelucrări libere. Interesul continuu pe care muzica îl suscită se explică, înainte de toate, prin marea diversitate a „numerelor”: ariile sau cupletele alternează cu duete, ansam-bluri sau coruri; momentelor pur vocale li se opun cele acompaniate, sau chiar unele pur orchestrale; însăși scriitura acestora din urma sugerează diferitele tipuri de formații ins-trumentale utilizate în epocă — de la taraf la fanfara; în sfîrșit — melodia, ritmul și timbrul reflectă (succesiv, dar și simultan uneori) fondul folcloric românesc și cele două sfere de influență străină — greco-turcă și vest eu-ropeană — care se înfruntau la vremea aceea și în expresia muzicală a culturii noastre.

Mai trebuie spus, după toate acestea, că acordul muzicii cu imaginea este unul esen-țial, de profunzime? Și că datorită lui se am-plifică atît comicul suculent al verbului lui Alecsandri, cît și parfumul atît de particular al Moldovei de odinioară?

Singură interpretarea (cea vocală, nu și cea instrumentală — aflată sub conducerea diri-jorali a compozitorului însuși) tulbură, pe alocuri, echilibrul artistic al filmului: dacă glasurile actorilor („nelucrate”, dar pline de farmecul personalității) se armonizează în chip fericit cu acelea ale unor profesioniști cu rang de vedetă în muzica ușoară cum sînt Cornel Constantiniu și Dorin Anastasiu, în schimb vocea cultivată pentru belcanto a Biancă Ionescu iese din context. Cum — pa-radoxal — asta se întimplă îndeosebi atunci cînd apreciați solista a Teatrului de Operetă cîntă nu pentru sine, ci pentru Monica Rusu, s-ar putea crede că efectul este intenționat — cu condiția ca Luluța acesteia să se distan-țeze mai pronunțat, și prin alte dimensiuni ale personajului, de universul Chirița oie. Așa însă, înclin să cred, mai degrabă, că este vorba doar de o mică eroare de distribuire: o cîntăreață de muzică ușoară ar fi fost mult mai potrivită...

Luminița VARTOLOMEI